

Следует отметить, что почти во всех уголовных кодексах на постсоветском пространстве, находит свое закрепление невинное причинение вреда. Заимствование позитивного опыта стран постсоветского пространства, в сфере уголовно-правового регулирования, применительно к данному институту может оказаться весьма полезным для развития современного права Украины и будет способствовать дальнейшему укреплению законности и правопорядка, усилению охраны интересов личности.

Фиксация казуса в уголовном законодательстве послужит дополнительным гарантом защиты граждан от привлечения к уголовной ответственности за общественно опасные или иные действия, в результате которых наступили общественно опасные последствия, но которые, по сути, являлись случайными, так как лицо не предвидело наступления общественно опасных последствий, не могло и не должно было их предвидеть.

ХЛОПЧИК О. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального права

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Характерною рисою сучасної кримінальної політики в сфері боротьби із злочинністю є поєднання примусових заходів та заходів заохочення. Відповідно до ст. 2 Кримінального кодексу України (далі КК України) вчинення особою суспільно-небезпечного діяння, яке містить склад злочину є підставою для її притягнення до кримінальної відповідальності. Разом з цим у кримінальному законодавстві передбачена можливість застосування альтернативних кримінальній відповідальності заходів. Однією з таких альтернатив є звільнення особи від кримінальної відповідальності (Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: моногр. / Ю. В. Баулін. — К.: Атіка, 2004. — С. 11).

В КК України немає визначення звільнення від кримінальної відповідальності. Проте у науковій літературі існують різні позиції щодо визначення даного поняття. В загальному думки вчених зводяться до наступного: звільнення від кримінальної відповідальності — це відмова держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, передбачених кримінальним законом обмежень її прав і свобод (П. П. Андрушко, Ю. В. Баулін, С. Г. Келіна, О. Ф. Ковітіді, О. С. Козак, П. С. Матишевський, В. О. Навроцький, С. С. Яценко).

Поряд з цим В. В. Скибицький, на наш погляд, правильно додає те, що особа звільняється від кримінальної відповідальності адже цілі покарання і завдання кримінального законодавства можуть бути досягнуті (або вже досягнуті) без застосування кримінально-правового примусу (Скибицький В. В. Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания: моногр. / В. В. Скибицкий. — К.: Наукова думка, 1987. — С. 25).

Як зазначає О. І. Рарог ще на початку ХХ ст. М. С. Таганцев звернув увагу на існування обставин, які здатні усувати караність злочинного посягання. При наявності таких обставин діяння, вчинене обвинуваченим, визнається таким, що містить в собі всі ознаки злочину, особа яка його вчинила — визнається осудною, однак до винного не застосовується кримінальна репресія. Така безкарність злочинного діяння містить в собі безсумнівно протиріччя, так як ніщо не може зробити злочинне незлочинним, але з точки зору доцільності кримінальної репресії наявність у кримінальному законодавстві таких обставин, які коріняться в фізичній неможливості або юридичній безцільності кримінально-правового впливу, видається цілком природним (Уголовное право России. Общая часть / Под ред. А. И. Рарога. — 3—е изд., с изм. и доп. — М.: Эксмо, 2009. — С. 379).

Дана позиція, широко підтримується сучасними вченими. Так, М. В. Бавсун вказує, що наявність в кримінальному законі підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності свідчить про те, що законодавець вважає доцільним в окремих випадках обходитись без притягнення особи до кримінальної відповідальності (Бавсун М. В. Целесообразность в уголовном праве: дис. на соиск. уч. степ. к.ю.н.: 12.00.08 / М. В. Бавсун. — Омск, 2002. — С. 97). О. І. Рарог зазначає, що ідею про те, що за наявності певних обставин завдання кримінального законодавства і цілі покарання можуть бути досягнуті більш ефективно і з меншими соціальними витратами шляхом звільнення особи від кримінальної відповідальності, підтримують і сучасні дослідники даної проблеми, серед них, наприклад А. АМагомедов та І. А. Тарханов (Уголовное право России. Общая часть / Под ред. А. И. Рарога. — 3—е изд., с изм. и доп. — М.: Эксмо, 2009. — С. 379.) Л. В. Головкин вказує, що інститут звільнення від кримінальної відповідальності заснований на доцільності притягнення особи до кримінальної відповідальності (Головкин Л. В. Принципы неотвратимости ответственности и публичности в современном российском уголовном праве и процессе // Государство и право. — 1999. — № 3. — С. 64). На думку Ю. Ю. Коломієць, принцип доцільності в кримінальному праві виявляється в можливості звільнення особи від кримінальної відповідальності (Коломієць Ю. Ю. Невідворотність кримінальної відповідальності: правова природа та зміст: дис. на здобуття наук. ступ. к.ю.н.: 12.00.08 / Ю. Ю. Коломієць. — О., — 2005. — С. 108).

Л. В. Іногамова-Хегай з одного боку вказує, що якщо особа, яка вчинила злочин, втратила суспільну безпеку, притягнення її до кримінальної відповідальності буде недоцільним. Для подібних випадків у кримінальному праві передбачено інститут звільнення від кримінальної відповідальності. Поряд з цим Л. В. Іногамова-Хегай зазначає, що неприйнятним є твердження, що загальною підставою звільнення від відповідальності є недоцільність притягнення особи до відповідальності та застосування до неї заходів кримінального характеру. При цьому автор посилається на позицію О. І. Рарога (Іногамова-Хегай Л. В. Конкуренция норм при освобождении от уголовной ответственности //Л. В. Иногамова-Хегай // Правоведение. — 2001. — № 6. — С. 116–128).

Однак, слід зазначити, що О. І. Рарог та інші вищезазначені нами вчені не визначають «недоцільність» як підставу звільнення особи від кримінальної відповідальності, а вказують на те, що інститут звільнення від кримінальної відповідальності заснований на доцільності притягнення особи до кримінальної відповідальності. Адже підстави звільнення від кримінальної відповідальності чітко передбачені в КК України. Тому, навіть у тому випадку коли суд дійде висновку, що досягнення мети кримінальної відповідності можливе і без притягнення винної особи до неї, а підстав для звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених Кримінальним законом не буде, то така особа однаково буде притягнута до кримінальної відповідальності (Коломієць Ю. Ю. Невідворотність кримінальної відповідальності: правова природа та зміст: дис. на здобуття наук. ступ. к.ю.н.: 12.00.08 / Ю. Ю. Коломієць. — О., — 2005. — С. 106).

Підсумовуючи, слід зазначити, що звільнення від кримінальної відповідальності — це відмова держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, передбачених кримінальним законом обмежень її прав і свобод, якщо цілі покарання і завдання кримінального законодавства можуть бути досягнуті (або вже досягнуті) без притягнення особи до кримінальної відповідальності. При цьому важливо вказати, що даний інститут заснований на принципі доцільності, але доцільність не є підставою звільнення особи від кримінальної відповідальності, адже такі підстави передбачені у КК України. Тобто, реалізація принципу доцільності обмежена підставами звільнення особи від кримінальної відповідальності, які передбачені кримінальним законом.